ENSI- JA
TURVAKOTIEN
LIITTO

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle
Etäkuuleminen 26.2.2021

ASIA: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

Ensi- ja turvakotien liitto ry (ETKL) kiittää valiokuntaa mahdollisuudesta lausua ja tulla kuulluksi asiassa. ETKL pitää hyvänä sotepalvelujen järjestämisvastuun siirtämistä väestöpohjaltaan kuntaa suuremmille organisaatioille ja sitä, että palvelujen laatua ja kehittämistä varmistetaan kansallisella ohjauksella. ETKL on tyytyväinen siihen, että aiemmin lausunnossamme esiin nostamiamme korjausehdotuksia on huomioitu käsillä olevissa hallituksen esityksissä. Erityisesti järjestämislain pykäliin 6 ja 7 on tehty tarpeellisia ja hyviä lisäyksiä.

Ensi- ja turvakotien liitto pitää välttämättömänä, että sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän uudistaminen etenisi eduskunnassa tehtävien täsmennysten jälkeen suunnitellussa aikataulussa. Yhdenvertaisen palvelujen saamisen näkökulmasta tilanne uhkaa heiketä koko ajan. Koronaepidemia on synnyttänyt palveluvelkaa, johon pitää pystyä vastaamaan pitkäjänteisesti. Sosiaali- ja terveydenhuollon sisällöllinen ja toiminnallinen kehittäminen tavoitteellisesti on jo viivästynyt kohtuuttomasti, kun rakenneuudistus ei vuosiin ole päässyt etenemään.

Ensi- ja turvakotien liitto haluaa kiinnittää valiokunnan huomiota haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja perheiden palvelujen ja tuen turvaamiseksi seuraaviin seikkoihin:

1. **Lasten oikeuksien toteutumisen varmistaminen uudistuksessa**

Lapsiperheiden palveluissa hyvinvointialueen ja kunnan rajapinta on kriittinen asia. Palveluketjun ja yhteistyön saumaton toimivuus kunnan vastuulla olevien sivistyspalvelujen, erityisesti varhaiskasvatuksen ja koulun sekä hyvinvointialueen vastuulla olevien lapsiperheiden palvelujen erityisesti neuvolan ja lastensuojelun välillä tulee uudistuksessa turvata. Yksikään lapsi ei saa jäädä ilman riittävää ja riittävän varhaista tukea tämän rajapinnan vuoksi. Erityisen tärkeää tämä on monitarpeisten lasten ja nuorten tilanteessa. Hyvinvointialue ja kunnat tulee velvoittaa tekemään lapsivaikutusten arviointia ennakoivasti kaikissa päätöksissään ja ottamaan arviointi huomioon sekä huolehtimaan lapsibudjetoinnista. Lasten ja nuorten osallisuus on lasten oikeuksien kannalta myös keskeistä. Sille esityksessä onkin jo luotu rakenteita. Kansallisen lapsistrategian toimeenpanon tulee kytkeytyä myös sote-uudistukseen.

2. **Kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien, monitarpeisten lasten ja nuorten tarpeet tunnistettava ja vaativa osaaminen koottava sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiin osaamis- ja tukikeskuksiin, OT-keskuksiin**

Sosiaalihuollossa on pieniä monitarpeisia lapsia, nuoria ja lapsiperheitä, joiden tarpeisiin tarvitaan monien alojen osaamisen yhdistämistä ja yhteistä työtä. Tällä hetkellä näiden monialaista osaamista tarvitsevien ryhmien tarpeisiin ei pystytä vastaamaan, vaan heitä pallotellaan palvelusta toiseen. He jäävät ilman apua tuottaen siksi mittavia, jopa elämänmittaisia kustannuksia. Sosiaali- ja terveysministeriössä on jo useiden vuosien ajan valmisteltu kaikkein vaativimpien ryhmien auttamisen kehittämiseksi ja avun varmistamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä verkostomaisesti toimivia osaamis- ja tukikeskuksia, OT-keskuksia. Ne on nähty tarpeelliseksi keskittää viidelle yhteistyöalueelle ja yhdistää niihin vahva tieteelliseen tutkimukseen perustuva kehittämistoiminta.

ETKL pitää välttämättömänä, että tämä yhdenvertaiseen palvelujen saatavuuteen liittyvä ongelma poistetaan luomalla selkeästi edellytykset OT-keskusten perustamiselle järjestämislain 9 §:ssä. Vaativimman osaamisen

kokoamista yli hyvinvointialueiden käsitellään järjestämislain 33 ja 34 §:ssä ja niiden perusteluissa. Niissä tuodaan riittämättömästi esille sosiaalihuollon ja lastensuojelun näkökulmaa. Tämä puute tulee korjata. Sosiaalihuollossa tarvitaan keskittämisasetus terveydenhuollon tapaan ja sille tulee olla selkeä valtuutus.

OT-keskusten perusrahoitus tulee turvata valtion erillisrahoituksella. Osa kaikkien vaativimpien, pienten ryhmien sosiaalipalvelujen tuottamisesta on vain järjestöjen vastuulla. Näitä ovat esimerkiksi perheväkivaltatilanteissa ja eroissa vainoa kokeneiden auttaminen, vakavat huolto- ja tapaamisriidat, joissa on myös perhesurman riski, viittomakielisten ympärivuorokautinen kuntoutus ja vakavasti päihdeongelmaisten odottavien äitien ja vauvaperheiden ympärivuorokautinen kuntoutus. Näiden palvelujen tuottamisen rahoitus on järjestöille turvattava.

Siirtymävaiheena soteen valtion talousarviossa on ollut erillismääräraha päihdeäitien kuntoutukseen. Tuo määräraha on vielä vuodelle 2021. Sen jälkeen rahoitus on täysin auki. **ETKL vetoaa valiokuntaan, että se ryhtyisi toimenpiteisiin, jotta Pidä kiinni- hoitojärjestelmän ympärivuorokautiselle kuntoutukselle ja Päiväperho-kuntoutukselle varattaisiin valtiontalouden suunnitelmassa 3 vuoden siirtymävaiheen rahoitus, jotta toiminta voidaan turvata ennen soten toimeenpanon riittävän vahvaa käynnistymistä. Muuten Pidä kiinni -ympärivuorokautiset yksiköt ovat lopettamisuhassa.** Suomessa on noin 3400-6000 vakavaa päihderaskautta. Pidä kiinni -hoitojärjestelmän tulokset ovat erittäin hyviä: 2/3 riittävän pitkässä kuntoutuksessa olleista kuntoutuu vauvansa ensisijaiseksi huoltajaksi ja vauvan kehitys on vuoden iässä ikätasoa vastaavalla kehitystasolla.

3. **Palveluohjaukseen velvoite ohjata myös järjestöjen tuen piiriin ja järjestöjen osaamista hyödynnettävä palveluohjauksessa**

Erityisen tärkeäksi palveluohjaus tulee palvelujärjestelmän muuttuessa. Sosiaali- ja terveysjärjestöt, kuten Ensi- ja turvakotien liitto, tavoittavat hyvinvointia ja terveyttä edistävissä toiminnoissaan, matalan kynnyksen tuessaan ja palveluissaan monitarpeisia ihmisiä ja tuntevat heidän tarpeensa. Hyvinvointialueet tulee velvoittaa välittämään palveluohjauksessa tietoa asiakkaille myös järjestöissä tarjolla olevasta tuesta ja palveluista sekä hyödyntämään järjestöjen osaamista palveluohjauksessa esim. tulevaisuuden sote-keskuksissa. Positiivista on, että esityksessä todetaan hyvinvointialueen velvollisuudesta edistää järjestöjen toimintaedellytyksiä mahdollisuuksiensa mukaan ja esimerkkinä nostetaan esiin ohjaamalla asukkaita järjestölähtöisen toiminnan piiriin. Tämän tulisi kuitenkin ETKL:n näkemyksen mukaan olla aukoton velvoite.

4. **Järjestöt resurssiksi ja hyvinvointialueille velvoite järjestöyhteistyölle pysyvän rakenteen luomiseen**

Sosiaali- ja terveysjärjestöillä on merkittävä rooli palvelujen tuottajana ja järjestölähtöisessä toiminnassa. Lähes 1000 järjestöä tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluja. Järjestölähtöisessä toiminnassa autetaan Veikkauksen tuotoilla rahoitettuna eri syistä vaikeuksissa olevia ihmisiä, usein niitäkin, joita julkiset palvelut eivät tavoita (esimerkiksi erilainen matalan kynnyksen tuki väkivaltaa kokeneille, vauvaperheille, erotilanteiden vertaistuki, vapaaehtoistoiminta eri muodoissaan, neuvonta ja ohjaus ja tiedonvälitys). Sote-järjestöjen palkaton vapaaehtoistoiminta vastaa noin 21 000 henkilötyövuotta ihmisten hyvinvoinnin rakentamisessa. Sote-järjestöt tuovat alueille osaamisensa lisäksi myös euroja. Hyvinvointialueiden on tunnistettava alueensa järjestöt ja niiden tekemä työ ja niiden on viisasta ottaa järjestöjen osaaminen resurssiksi. On hyvä, että esitykseen on kirjattu yhteistyövelvoite järjestöjen kanssa. Järjestämislaissa tarvitaan lisäksi velvoite, että jokaiselle alueelle muodostetaan toimiva yhteistyörakenne hyvinvointialueen ja järjestöjen yhteistyölle ja että hyvinvointialueilla on nimetty vastuutaho järjestöyhteistyöhön.

5. **Hyvinvointialueella tulee olla riittävä mahdollisuus päättää palvelustrategiastaan ja järjestöjen mahdollisuudet toimia palvelujen tuottajana turvattava**

Palvelutuotannossa monituottajamallilla voidaan turvata yhdenvertaisuutta ja edistää hyvinvointi- ja terveyserojen kaventumista. Monituottajamallissa hyvinvointialueilla on viisasta hyödyntää järjestöjen ja yritysten osaamista. Hyvinvointialueella tulee ETKL:n näkemyksen mukaan olla riittävät edellytykset päättää palvelustrategiastaan.

Lakiesityksessä todetaan, että hankintojen edelleen keskittyessä on mahdollista huomioida myös pk-yritysten mahdollisuudet päästä tarjoajiksi. ETKL:n näkemyksen mukaan on tunnistettava, että osalla järjestöistä on rooli myös merkittävänä palvelujen tuottajana ja se, että kaikki järjestöjen palvelut eivät ole markkinoilla olevaa toimintaa. Kaikissa lakiesityksen kohdissa, joissa puhutaan pienten toimijoiden mahdollisuudesta toimia palvelun tuottajana, on mainittava järjestöt, ei pelkästään PK-yrityksiä. Hankinnoissa lähtökohtana tulisi olla selkeämmin vaikutukset asiakkaiden ja koko yhteiskunnan kannalta arvioituna. ETKL korostaa, että palvelujen asiakaslähtöisyyden ja toimivien palveluketjujen näkökulmasta on tärkeää, että hyvinvointialueilla on hyvää hankintaosaamista ja että niissä hyödynnetään myös sosiaali- ja terveydenhuollon sisältöosaamista.

6.Sosiaalihuoltoa ja terveydenhuoltoa kehitettävä yhdenvertaisesti rinnakkain ja huolehdittava niiden välisestä integraatiosta palvelujen eri tasoilla
Sosiaalihuolto tulisi huomioida esityksessä vahvemmin ihmisten tarvitseman tuen, palvelujen, niiden saumattomuuden ja vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Osa ihmisistä on sekä sosiaalihuollon että terveydenhuollon asiakkaita, joiden palvelupolkujen sujuvuutta sote-uudistuksella on pyrittävä parantamaan. Myös hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen edellyttää nykyistä parempaa sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota.

7. Tulevaisuuden sote-keskusten ja niiden osana toimivien perhekeskusten kehittämistyön jatkuvuus tärkeää toimintatapojen uudistamiseksi ja järjestöt niissä resursseiksi.
Tulevaisuuden sote-keskukset ja perhekeskukset ovat tärkeä keino koota yhteen eri tahojen osaamista, vahvistaa ehjiä palveluketjua ihmisten tueksi sekä siirtää painopistettä peruspalveluihin ja ehkäisevää toimintaan. Tähän kehittämistyöhön on varmistettava riittävät resurssit ja kehittämistyössä on otettava mukaan täysimääräisesti sote-järjestöjen osaaminen.

8. Sosiaalihuoltoon varmistettava kehittämisrakenne.
Kehittämisen ja tiedontuottamisen näkökulmat ovat jääneet valmistelussa vielä sivuun, vaikka uudistamisen seuraava vaihe rakenteiden säätämisen jälkeen on sisällöllinen kehittäminen ja tietoon perustuva johtaminen. Kehittämistä koskeva sote-järjestämislain 30§ on vielä ylimalkainen ja epäselvä. Sen suhde 34§:n säädöksiin jää irralliseksi, eikä kehittämisrakenne jäsenny riittävästi. Myös sosiaalihuollossa tarvitaan tutkimusta, koulutusta, kehittämistä ja innovaatioita (TKKI) yhdistävä, valtakunnallisesti yhtenäinen ja alueellinen kehittämisrakenne.

9. **Koronakriisi on myös sosiaalinen kriisi – erityistä huomiota on kiinnitettävä sen välittömiin ja pitkäaikaisiin sosiaalisiin vaikutuksiin ja niiden hoitoon.**
Tutkimusten ja selvitysten mukaan koronakriisi on jättänyt ja tulee jättämään pitkän varjon lasten, nuorten ja perheiden selviytymiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Korona-kriisissä on vielä pääosin kiinnitetty huomiota sen terveydellisiin vaikutuksiin. Jatkossa onkin kiinnitettävä erityistä huomiota sosiaalipalvelujen, lasten ja nuorten sekä perheiden palvelujen lisäresursointiin, jotta vältyttäisiin turhilta tragedioilta ja esimerkiksi 1990-luvun laman kaltaisilta pitkäaikaisilta ja pysyviltä seurauksilta lasten ja nuorten elämään.

Helsingissä 20.helmikuuta 2021

Riitta Särkelä
Pääsihteeri
Ensi- ja turvakotien liitto ry
riitta.sarkela@etkl.fi